

ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІН ЦИКЛУ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Чорна Т.М., Заєць В.А., Нещадим Л.П., Слободян О.П.

У зв'язку з розвитком промислового виробництва на території України значно підвищується ризик виникнення техногенних надзвичайних ситуацій. Крім того, не слід забувати й про небезпечні природні явища, протистояти яким теж доволі складно. Так, в останні роки все частіше постає реальна загроза виникнення стихійних лих, а також надзвичайних ситуацій техногенного походження - на радіаційно-, хімічно-, вибухо- і пожежонебезпечних об'єктах, гідротехнічних спорудах.

Згідно зі статистичними даними, щороку в Україні у надзвичайних ситуаціях гине близько одного відсотка населення. Значна частина втрат у результаті нещасних випадків (дорожньо-транспортних пригод, пожеж, утоплень, отруєння газом тощо) зумовлена не невідворотними обставинами, а недостатньою поінформованістю людей щодо поведінки в разі виникнення надзвичайних ситуацій, відсутністю практичних навичок самодопомоги, недотриманням правил особистої безпеки.

За даними Загальнодержавної програми поліпшення стану безпеки, гігієни праці та виробничого середовища, прийнятої в Україні на 2006-2011 роки, 73% нещасних випадків і аварій на виробництві сталися з організаційних причин і тільки 14% - з технічних, 13% - із психофізіологічних [3]. Тобто умови сучасного життя вимагають обізнаності кожної людини в тому, як правильно поводитись за будь-якої надзвичайної ситуації.

У державному бюджеті України передбачено програму КПКВК 3201130 «Інформування громадськості з питань ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи та цивільного захисту населення». Заходи цієї програми повинні бути спрямовані на попередження виникнення надзвичайних ситуацій з вини громадян, навчання громадян правилам безпеки життєдіяльності, попередження травмування та загибелі громадян внаслідок надзвичайних ситуацій різного походження.

Проте, за підсумками аудиту у сфері цивільного захисту, проведеного Головним контрольно-ревізійним управлінням, не зважаючи на те, що програма запроваджена ще з 2006 року, понад 58% осіб не знають як себе поводити при виникненні надзвичайної ситуації, понад 35% - не можуть назвати номер телефону, за яким слід повідомити про виникнення надзвичайної події, а понад 70% - взагалі не доводилося отримувати друкованої інформації щодо правил поведінки при надзвичайних ситуаціях.

Таким чином, вищий навчальний заклад (ВНЗ) залишається чи не єдиною установою, де майбутні фахівці можуть одержати необхідні знання з дисциплін, пов'язаних з безпекою: «Безпека життєдіяльності», «Основи

охорони праці», «Охорона праці в галузі» та «Цивільна оборона». Проте і ця можливість з кожним роком стає дедалі примарнішою, оскільки останнім часом чітко прослідковується тенденція до значного скорочення часу на викладання зазначених дисциплін, а також їх об'єднання в єдиний курс із відповідним скороченням навчального навантаження.

Як наслідок, через зовсім невеликий проміжок часу в державі може скластися ситуація, коли в економіку виходитимуть фахівці без відповідних знань, умінь та навичок з питань безпеки життєдіяльності, промислової безпеки, охорони праці та у сфері цивільного захисту. Така ситуація є прямою загрозою для національної безпеки України, оскільки рівень безпеки суспільства в значній мірі залежить від якості викладання зазначених спеціальних дисциплін.

На сьогоднішній день головними нормативними документами, що регламентують порядок планування та викладання дисциплін, пов'язаних з безпекою, є накази Міністерства освіти України від 2 грудня 1998 р. № 420 «Про вдосконалення навчання з охорони праці й безпеки життєдіяльності у вищих закладах України», спільний наказ міністра освіти України та начальника штабу – заступника начальника Цивільної оборони України № 182/200 від 20.06.1995 «Про викладання дисциплін «Безпека життєдіяльності» та «Цивільна оборона», а також «Порядок здійснення підготовки населення на підприємствах, в установах та організаціях до дій при виникненні надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру», затверджений наказом № 97 від 23.04.2001 року Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, погоджений із МОН України та «Положення про функціональну підсистему «Освіта і наука України» єдиної державної системи запобігання і реагування на надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру», яке затверджене наказом МОН України № 27 від 17.01.2002 року [2].

З цих документів випливає, що кількість годин, передбачених для вивчення нормативної навчальної дисципліни, не може зменшуватися при розробці та перегляді освітньо-професійних програм без погодження з Держгірпромнаглядом, з Міністерством України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи та Міністерством освіти і науки України. Крім того, дипломні проекти і роботи випускників вищих закладів освіти повинні містити розділи з питань цивільної оборони та охорони праці.

Відповідно до названих документів, можна скласти схему вивчення студентом ВНЗ дисциплін, пов'язаних з безпекою людини (рис. 1) [1].

Жоден із зазначених курсів не є простим для вивчення студентами. Разом з тим, окремі факультети Національного університету харчових технологій (НУХТ) пропонують опрацьовувати матеріал курсів «Безпека життєдіяльності» та «Цивільна оборона» в межах одного семестру, хоча ці дисципліни мають різні завдання.

«Безпека життєдіяльності» - це дисципліна гуманітарно-технічного спрямування, котра носить, насамперед, світоглядний характер, і її завдання – забезпечити загальну освіту в галузі безпеки, вона повинна бути науково-методичним фундаментом для вивчення таких дисциплін як «Основи охорони праці», «Охорона праці в галузі» та «Цивільна оборона».

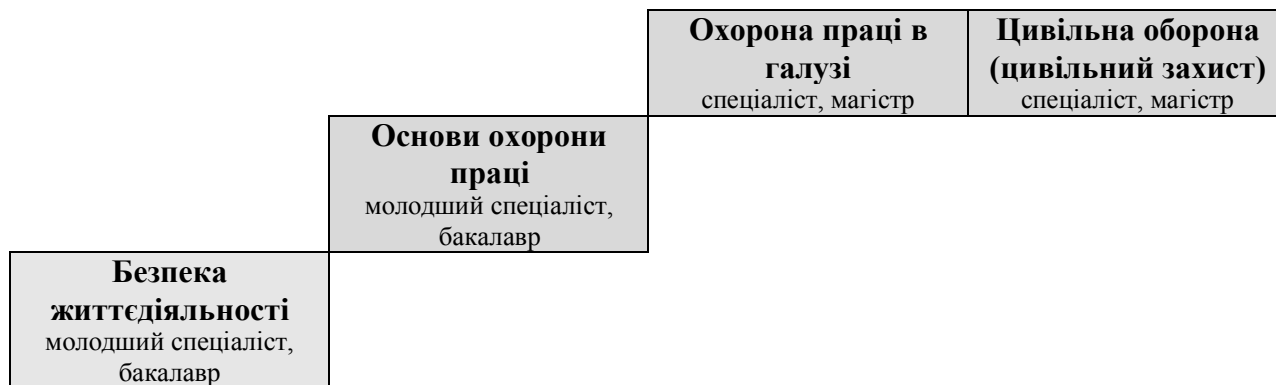

Рис. 1. Схема викладання дисциплін, пов'язаних з безпекою людини, у ВНЗ

Зупинити розвиток цивілізації неможливо, тому завдання освіти полягає в тому, щоб зробити життя якомога безпечнішим або принаймні мінімізувати негативні наслідки технічного прогресу. Для цього необхідно сформувати високу внутрішню культуру населення і, насамперед, молоді. Вивчення дисципліни «Безпека життєдіяльності» сприяє усвідомленню студентами необхідності збереження здоров'я, охорони навколишнього середовища.

У Національному університеті харчових технологій, який готує майбутніх інженерів-технологів, інженерів-механіків, енергетиків, економістів та інших фахівців для харчової промисловості, вивчення зазначеної дисципліни здійснюється на першому курсі. І це є логічно обґрунтованим, оскільки «Безпека життєдіяльності» - дисципліна, яка формує у студентів загальне розуміння необхідності вивчення циклу наук, пов'язаних з безпекою людини у повсякденному житті, на виробництві, формує вміння уникати небезпеки, приймати правильні рішення відносно поведінки в ситуації, що є небезпечною для життя.

Метою освіти з безпеки життєдіяльності у вищому навчальному закладі є:

- формування культури людини щодо безпеки, її відповідних моральних цінностей, поглядів, поведінки тощо;
- забезпечення певного стану захищеності людини шляхом формування необхідних знань та вмінь реагування на надзвичайні ситуації природного, техногенного, екологічного, соціального характеру;
- формування правильної соціальної позиції щодо власної безпеки, мотивація безпечної поведінки в побуті, на виробництві.

Продовженням циклу навчальних дисциплін, розпочатих «Безпекою життєдіяльності», є «Цивільна оборона». Вивчення студентами цієї

нормативної дисципліни у ВНЗ України передбачається відповідно до Конституції України (згідно з якою, забезпечення життя та здоров'я людини є обов'язком держави, оскільки людина та її здоров'я є найбільшою цінністю) та на виконання вимог концепції ООН «Про сталий людський розвиток», а також відповідно до Законів України: «Про цивільну оборону України» від 3 лютого 1993 р. № 2974-XII (із змінами і доповненнями); «Про захист населення і територій в надзвичайних ситуаціях техногенного та природного характеру» від 8 червня 2000 р. № 1809-III; Положення «Про єдину державну систему запобігання і реагування на надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру» затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 3 серпня 1998 р № 1198 [2].

«Цивільна оборона» є обов'язковою дисципліною, яка включається в навчальні плани як нормативна і самостійна та викладається на кафедрах (циклах) цивільної оборони вищих навчальних закладів. Відповідно до нормативних документів, курс «Цивільна оборона» повинен зберігати свою самостійність за будь-якої організаційної структури вищого навчального закладу та викладатися студентам освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст», «магістр».

Актуальність введення в навчальні плани нормативної дисципліни «Цивільна оборона» обумовлена тим, що нинішні студенти в майбутньому – потенційні керівники підприємств, організацій та інших об'єктів, а значить – майбутні начальники цивільного захисту. Незалежно від профілю спеціальності вони повинні бути підготовлені до того, щоб організувати вирішення завдань цивільного захисту у випадку виникнення надзвичайних ситуацій місцевого й об'єктового рівнів і, звичайно ж, мати вичерпні знання з профілактики надзвичайних ситуацій, надзвичайних подій, нещасних випадків тощо. Таким чином, майбутній керівник повинен уміти організувати і забезпечити не тільки індивідуальну безпеку, але й безпеку колективу людей, прийняти правильні рішення щодо їх захисту від можливих наслідків аварій, катастроф, стихійних лих.

Об'єднання ж дисциплін та викладання дисципліни «Охорона праці» (замість двох дисциплін: «Основи охорони праці» та «Охорона праці в галузі») раніше, ніж дисципліни «Безпека життєдіяльності», а також викладання дисципліни «Цивільна оборона» для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» є недоцільним, оскільки на молодших курсах навчання більшість студентів не мають достатнього уявлення про їх подальшу роботу, а тому не бачать сенсу вивчення цих дисциплін, внаслідок чого у студентів виявляється низька мотивація до освіти із зазначеного напрямку.

Таким чином, при підготовці фахівців не слід недооцінювати роль наук, пов'язаних з безпекою, у формуванні професійних навичок майбутніх спеціалістів абсолютно всіх галузей економіки. Крім того, у вищому навчальному закладі слід дотримуватись саме ступеневої схеми вивчення зазначених дисциплін, оскільки усвідомлення необхідності набуття знань з «Цивільної оборони» та «Охорони праці в галузі» приходиться до майбутніх

фахівців лише після отримання базових знань у сфері безпеки життєдіяльності, набуття стійких уявлень про характер технологічних процесів та специфіку роботи підприємств, на яких в подальшому працюватимуть випускники. Тільки в такому випадку можна бути впевненим, що майбутній керівник після закінчення ВУЗу матиме достатній рівень підготовки та знання, необхідні для забезпечення не лише особистої безпеки, але й збереження життя та здоров'я своїх підлеглих в будь-яких надзвичайних ситуаціях.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Волненко Н.Б., Богатов О.І., Кулявець Ю.В., Литвиненко В.М. щодо необхідності перегляду навчальних програм з дисципліни «Безпека життєдіяльності» / Вісник Національного технічного університету «ХПІ». – 2009. - №9. - с. 54-59
2. Запорожець О.І., Русаловський А.В., Заплатинський В.М., Халмурадов Б.Д. Питання державного регулювання викладання у ВНЗ дисципліни «Безпека життєдіяльності», «Охорона праці» та «Цивільний захист» // Безпека життєдіяльності. – 2007. - №11. – С.11-13.
3. Кобилянський О.В. Проблеми підготовки спеціалістів з безпеки життєдіяльності у вищих навчальних закладах // Електронне наукове видання матеріалів міжнародної науково-практичної конференції «Гуманізм та освіта». - <http://conf.vstu.vinnica.ua>